

PUNO SANG ALIGOTGOT

Regional Languages Division

Short Story - Hiligaynon

SYNOPSIS

Sang ginkihad na para sa duha ka mag-utud nga Enting kag Junior ang panubli nga duta sang ila amay, wala nasakup sa pagatunga-on ang puno sang paho nga amo ang mangin dolonan sang duta sang duha. Ini bangud hugot nga ginpanugyan sa ila sang nagtaliwan nga amay nga ipabilin ang amo nga kahoy bilang palatandaan.

Ang puno nga kuntani magaserbi nga dolonan, nangin kabahin pa sang aligotgot sang mag-utud nga madugay kag madalum na ang gin-ugatan.

Magapanumbalik pa ayhan ang maayo nga pagtamdany sang mag-utud sadtong magagmay pa sila, ukon ang ila nga mga kasingkasing nga napun-an sang aligotgot ang magapangibabaw?

Puno sang Aligotgot

Magoom-goom na ang kalangitan sadto nga aga samtang nagapungko kag nagapangape si Enting sa balkon sang ila nga balay. Mabati-an sa radyo ang balita sang announcer nga may pagpaandam sa ginasiling pinakamabaskog nga bagyo nga ginapaabut nga maga-igo sa probinsya sang Negros sa amo nga tuig. Suno sa huring-huring sang mga instant weather analysts nga nagpang-marites man lang gani sang balita nga daw pareho kuno ka baskog ang dala nga hangin sa Yolanda ining ginapaabut nga Bagyong Odette.

Naka-on alert status sila sa opisina sang CDRRMO kon sa diin na-assign si Enting bilang responder. Sa Mayor's office gid ang mother unit ni Enting pero gin-ayo ini sang Mayor nga sa disaster ini ma-assign bangud mas magamit didto ang training sini sa rescue kag water emergency.

Seaman sadto si Enting ukon Vicente sa mga kaupud sini sa barko. Pero sang nag-igo ang COVID-19 nga pandemya, isa si Enting sa wala na nakabalik sa pagsakay. Bakasyon lang kuntani sadto ang tuyo sini pero sang maabtan sang lockdown, wala na ini makabalik sa barko. Maayo lang gani nga may classmate ini sang high school nga ara gid lapit sa kay Mayor, amo nga napatigayon ini nga makasulud sa ciudad bilang casual.

Ugto pa ang duty ni Enting sa CDRRMO kag ginala-uman man sini nga ma-extend ini tubtub sa masunud nga adlaw bangud sang bagyo.

“Baw, ambot Enting! Ara naman ang baho sang baboy ho.” Imbukada ni Selena nga asawa ni Enting. May bitbit ini nga tasa sang kape kag nagpungko sa tupad sang lalaki.

Ang ginatumod sini amo ang baboyan nila ni Junior nga manghod ni Enting. Sa tagsa ka mag-abut ang Amihan, salo gid nila ang dapyang sang masawhung nga hangin halin sa tangkal sang mga baboy.

“Pabay-i lang kay dugay-dugay wala naman ina a.” Sabat sang lalaki kadungan sang pag-idag sini agud hatagan ligwa ang asawa nga makapungko.

“Adlaw-adlaw nalang gid ya amo ni ang gina-antus ta. Abi hambali na bala ang manghod mo.” Nagasampok ang kilay sang babaye samtang ginasulsulan ang bana.

“Makapila ko na ina ginhambalan nga sundon sa paglimpyo ang baboyan nila. Ma-away lang kami sina sang sige ko sulit-sulit nga hambal sina sa iya. Kabalo ka gid kon ano ka bertuldo sina.” Sabat ni Enting samtang ginpalapit pa ang dulunggan sa naga-andar nga radyo.

Madamu pa sang ginhambal si Selena pero bangud sa ginawakal man sang announcer sa radyo nga ginadukwangan gid ni Enting agud nga pamtian, wala na sini namulalungan pa ang ginasaysay sang asawa.

Nakabatyag si Selena nga daw wala si Enting sang gana nga mamati sang iya nga mga litaniya, amo nga nagtindog nalang ang babaye kag mahipus nga naglakat pabalik sa sulud sang kusina. Ginsunud ini ni Enting sang iya panuluk kag nag-tindog man ang lalaki agud sundon kag olo-olahan ang asawa.

Naanad na sini ang bana. Masinungguron abi si Selena kapin pa kon indi matuman ang gina-ayo sini. Madamu ang nagasiling nga spoiled nga sahi sang asawa si Selena kay Enting. Indi man ini manegar bangud makita man sa pangginawi nila nga mag-asawa. Ang tanan nga pangayuon ukon ihambal ni Selena, dayon man ni Enting ka dalikyat. Kon indi ini pagtumanon

sang bana, magahipus na dayon ang asawa kag indi na ini magbugno sa bana. Para kay Enting, gamay lang nga pabor ang pagsunud sini sa mga luyag sang asawa nga amo ang nagatuman sang katungdanan nga mangin nanay kag tatay sa ila duha ka mga kabataan kon yara sa barko ang lalaki.

Bisan masiling nga spoiled sa iya bana si Selena, pero indi ini ang sahi sang asawa nga naga-abusar sa kaayo nga mabaton gikan sa lalaki. Mapisan ini sa pagtatap sang mga kabataan kag wala ini nag-untat sa iya trabaho sa isa ka resort sa ila lugar bisan pa nga mabudlay nga dunganon sini ang iya propisyon kag pagkanaanay-tatay sa mga binulan nga malayo si Enting. Siguro, amo lang gid sini ang dynamics sang relasyon nila nga duha. Mapisan kag maalwan man matuod si Selena pero madali lang ugaling magsunggod.

Nagatindog na sa lababo ang asawa kag ginahugasan ang tasa nga bag-o lang sini nagamit sang masudlan ini sang bana sa kusena.

Gin-agbayan ini ni Enting. Wala sang tingog nga mabatian sa babaye, patimaan nga nagasunggod matuod ini.

“Sige lang Ga kay agyan kag hambalon ko ina si Junior kon mag-report na ko sa opisina dugay-dugay.” Pasiguro sang lalaki agud nga maghagan-hagan ang pagsunggod sang asawa.

Nagahipus lang gihapon si Selena.

Duha lang ka mag-utud sanday Enting kag Junior, pero daw indi pa magbaot ang mga ini. Sumugod nga naghamtong na sila kag nag-eskwela sa ciudad, amat-amat naman nga daw naglayu-ay na ang buot nila nga mag-utud. Luyag kuntani sadto ni Junior nga sa aeronotics school ini magpa-enroll pero ginpamalabagan ini ni Enting bangud nakahibalo ini nga ang tuyo

man lang ni Junior amo nga makaupud ang mga barkada sini nga sa amo man nga eskwelahan ma-eskwela.

Ginkasakit ato sang buot ni Junior bangud bisan anhon sini nga paathag sa mga ginikanan, mas nga ginpamatian sang mga ini si Enting.

Kahibalo man abi ang mga ginikanan nila kon ano ang bida ni Junior sa eskwelahan. Bisang high school pa lang ini sila sadto, kilala na nga honor student kag aktibo si Enting sa ila eskwelahan samtang si Junior naman iya, haluson ma-kumpleto ang isa ka semana nga makasulud ini sa iya nga mga klase. Mahilig ini mag-upud sa barkada nga ang iban sa ila, mga bantug nga pasaway kag pala-eskapo sa eskwelahan.

Nagdugang pa gid ang aligotgot sang manghod sa magulang sang magpartidahay na sang duta nga ipanubli sa ila sang amay. Sa magulang natoon ang bahin sang duta nga luyag kuntani ni Junior. Plano abi sini nga magbukas sa ulihi sang bilyaran ukon kalan-an sa ginahandum nga bahin sang ila duta bangud natoon ini sa kanto. Pero sa kay Enting ginhatag sang amay ang amo nga bahin sang duta. Sa bahin iya nga malapit sa suba nga ginatawag nga Hilabangan natoon ang duta ni Junior.

Antes pa magtaliwan ang amay sang mga ini nga si Tay Ramon, ginbilin gid sini nga ang daku nga puno sang paho nga yara nahamtang sa tunga-tunga sang ginkihad na nga duta amo ang magasirbe nga dolonan sang ginpanubli sang mag-utud. Indi gid kuno ini pag-ipautud sang mag-utud bangud ini ang ila palatandaan bisan pa nga nakihad kag na titulohan naman ang duta. Malapad sadto ang amo nga duta, apang bangud sa mga napalpak nga negosyo nga ginsudlan sang ila nga amay, dugang pa sang magsulud ini sa politika, amat-amat nga nagtalalabog ang kadutaan nga napanodli man ni Tay Ramon sa mga ginikanan sini.

Bantug sadto si Tay Ramon nga ma-alwan nga Barangay Kapitan kag palangga sang mga pumulyo sang iya barangay. Si Tay Ramon ang masami nga ginadalaganan sa tion sang emerhensya sang tanan. Halus sa tanan nalang. Halin sa pagpakasal, pagbata, ukon pagpalubong, si Tay Ramon dayon ang ginakadtuan. Indi man abi sini manegar bangud halus mga kapartidusan man sang ginikanan ni Tay Ramon ang nasakupan sang iya Barangay. Amo nga madugay nga wala gid ini nabuslan sa pwesto bilang kapitan magluwas nga wala man sang may luyag magbunggo sa iya.

Ugaling ang kabaylo sang amo nga pagtahud kag pagpalangga amo ang ila palangabuhian kag mga napundar. Amat-amat nga nagtalalabog ang mga ini bangud wala man sang duro nga kwarta si Tay Ramon agud itus-on sa iya nga politika. Dugang pa nga sa ila barangay, daw sila gid lang ang madawa-dawa ang pangabuhi amo nga sila ang masami nga sponsor sang fiesta.

Manugtapus na sadto sa iya koliheyo si Enting sang maghambal sa iya si Tay Ramon nga indi na sini masarangan ang mga balayran sa pag-eskwela nanday Enting kag Junior sa koliheyo. Dungan abi ang duha nga naga-eskwela sa Bacolod kag pareho pa nga didto naga-estar ang mga ini sa ciudad. Kon wala lang si Enting nagpaninguha nga makatapus sang iya kurso nga maritime, basi pareho man ini sa utud nga si Junior nga temprano pa nagpangasawa. First year lang ang natapus ni Junior sa iya kurso nga Commerce bangud nawad-an na kuno ini sing gana mag-eskwela kay indi man niya luyag ang amo nga kurso. Ang masunud nga tuig sini sa koliheyo, gin-uyang lang sini sa pagbarkada kag paglagaw-lagaw sa ciudad, nga ang pagpati sang mga ginikanan nga naga-eskwela ini.

Daku abi ang rason ni Enting nga makatapus gid sadto bangud sang babaye nga ginapangaluyagan sini nga sang ulihi nangin nobya ang yara man naga-eskwela sa amo nga

maritime school kag nagakuha sang kurso Hotel Management. Isa sa kondisyon sadto sang babaye sa kay Enting nga kinahanglan makatapus anay sila sang koliheyo antes niya ini sabton. Bangud palangga ni Enting ang babaye, gintuman niya ini. Kag nangin matuod man sa iya nga ginhatag nga kondisyon ang babaye. Sang makita nila ang ngalan ni Enting adlaw mismo nga napaghit sa bulletin board ang mga ngalan sang magasaka sa entablado para sa graduation day, ginsabat ini dayon sang babaye nga sang ulihi, nagpuli gid sa pagpakasal sang duha.

Kon daw ano ka madinuagon ang istorya sang paghigugma ni Enting kag Selena, baliskad naman sini ang natabu sa kay Junior. Ginpulian ini sang babaye nga nagabusong na sang apat ka bulan. Bangud wala na sang mahimu kanday Tay Ramon kag Nay Melba kay nagabusong na ang babaye, ginpakasal nalang ang duha.

Pila ka bulan matapus ang ila nga kasal, padayon gihapon si Junior sa iya kabuhi nga daw sa happy-go-lucky lang. Pero matapus nga nagbata na sang ila subang ang asawa ni Junior nga si Rowena, amat-amat man nga nagbag-o ang pangabuhi sini. Nag-untat na ini sa pag-istambay kag nagtinguha nga atubangon ang katungdanan sini bilang amay.

Sa diotay nga kapital nga ginhatag ni Tay Ramon, nagsugud si Junior sang gamay nga baboyan agud nga may ara man kuno ini sang iya nga palangabuhian. Yara gali ang abilidad sini sa pagsagud sang baboy. Makaligad ang tatlo ka tuig, nagdamu na ang mga baboy nga ginasagud ni Junior. Diri kag nakita sini ang kapuslanan sang bahin sang duta nga ginhatag sa iya sang amay. Malapit sa dolonan nga puno sang pahu natukod ang sementado nga tangkal sang mga baboy ni Junior. Suno sa panday nga nagtukod sang amo nga tangkal, may dala nga swerte ang bahin nga ato sang lugar bangud nga wala labut nga nahandungan ini sang puno sang paho,

malapit pa ini sa suba nga may mabugnaw nga dapyang hangin. Maayo kuno ini sa madasig nga pagtambok sang mga ginasagud nga baboy ni Junior.

Ugaling, ang daku nga puno sang paho nga amo ang nagaserbi nga dolonan sang ila nga mga duta amo man ang ginhalinan sang ulihi nga aligotgot sang mag-utud.

Nagsugud ini lima ka tuig na antes mag-abut ang COVID-19. Bugana ka ayo sadto ang bunga sang puno sang paho nga yara natanum sa tunga sang mga duta sang mag-utud. Sa kada tuig, kinaandan na nga tuman ka damu kon magpamunga ang amo nga puno sang paho. Daw sa higante ini nga Christmas tree sa kadamuon sang nagakinabit nga bunga sini. Nagabusong sadto si Selena kag ang bunga sang paho ang ginapanamkunan sini. Bangud wala man gina-interesan nanday Enting ang pagpatubas sang bunga sang paho, ginpaasuhan ini ni Junior agud mas magbugana pa gid ang bunga. Tuyo sini nga pangduguson kag ibaligya ang mga bunga sang paho sa mga manug-prutas sa Bacolod. Bantug nga matam-is ang amo nga paho sang pamilya nanday Enting kag Junior. Madugay na ini nga natanum sa amo nga lugar kag nagaserbi na gani nga palatandaan sa mga tawo sa barangay.

Na-kontrata na ni Junior sa isa ka manug-paho ang mga bunga sang ginpaasuhan nga puno sang paho, ginahulat na lang nga mag-gulang na ang mga bunga kag amo ang pagdugus sang mga ini.

Bangud kay nagabusong kag dala sang pagpanamkon ni Selena, daw maano gid ini nga makakaon sang bunga sang amo nga paho. Sang makita ni Junior nga nagapaningit sang bunga sang paho ang bayaw, ginsaway ini sang lalaki bangud santo sa sugid-sugid sang mga katigulangan, indi maayo nga panamkunan sang isa nga nagabusong ang bunga sang paho kay maga-aslum ini.

Naglain gid ang buot sadto ni Selena sa kay Junior. Ginsugid sini sa iya bana ang ginhimu nga pagsaway sang bayaw sa iya. Sang mabatian ni Enting ang natabu, nagsingkal ang init sang ulo sini sa utud. Nangin malain ang paghangup ni Enting sa ginhimu nga pagsaway sang manghod bangud nakahibalo man ini nga nagabusang ang iya nga bayaw kag may bahin man sila sa amo nga puno sang paho.

Sang makapauli na si Enting sang masunud nga bulan, gilayon nga ginkadtuan sini ang manghod agud nga atubangon sa ginhimu sini sa asawa sang magulang. Ang amo nga pagatubangay nangin pagbukaray sang aligotgot nga malawig na nga ginhuptan. Bisan si Nanay Melba nga iloy sang mag-utud, indi makapugong sang kasingkal sang duha. Maayo lang nga ara man ang mga lalaki nga mga pakaisa sang mag-utud nga amo ang nagtambag kag nagpahilayo sang duha nga hana na kuntani nga magsakitay.

Sumugod sadto nga pagatubangay sang mag-utud, halus wala na gid nagbalik ang kahirup nga nagapatunga sadto sa ila. Tungud sa puno sang paho nga hugot nga gintugyan sang ila amay nga dapat magpabilin sa tunga sang ila pinanubli nga duta, nadula ang maayo nga pagtamdanay sang duha. Bisan pa nga may ara sang mga aligotgot nga nagapatunga, indi malikum sang duha nga kabahin sang ila mga malipayon nga nakaligad ang amo nga puno.

Sang mga magagmay pa sila, masami sanday Enting kag Junior nagahampang sa idalum sang handung sang amo nga kahoy. Nangin saksi man ang amo nga puno sang mga panahon sadto nga nangin kalinganwan sang mag-utud ang pagpanirador sang mga pispis nga nagadapu sa sanga sang amo nga kahoy. Sa panahon sang tigbulunga, upud ang iban nila nga mga pakaisa, ginalukso-lukso lang nila ang mga sanga sang paho agud sa pagpangdugos sang mga bunga. Bahin na sang ila nga kabuhi ang daku nga puno sang paho.

Ugaling pareho sa mga kinaandan nga mga kabataan, ang pagkahamtong nagadala sa liwan nga dalan palayo sa mga sadto kalipay nga sarang mahatag sang mga linghod nga panimuot. Sa pagligad sang mga tinuig, amat-amat nga gintalikdan nanday Enting kag Junior ang mga hampang sang mga kabataan kag ginhangla ang mga hampang sang tagipusuon.

Tubtub nga wala na nila madumduman ang dalan pabalik sa nakaligad. Nangin malayo naman ang ila buot, bangud sa bag-o nga dalan nga ila gina-usoy, indi na kadampig ang nangin panuluk nila sa isa kag isa.

Matapus nga maistorya ang asawa, naghimus na si Enting agud nga mag-report sa ila opisina. Ginlabyan sini ang asawa ni Junior agud istoryahon angut sa baho sang baboy nga adlaw-adlaw nila nga gina-antos. Nagpasalig man si Rowena nga sundon nila sang limpyo ang tangkal sang mga baboy.

Antes pa nagbiya si Enting, gintulinan pa sini si Rowena nga magpanghimus sang sarang mabitbit nga mga pagkabutang sa tion nga may emerhensya. Himu abi sa kahoy ang balay nanday Junior kag natukod sa manubo nga bahin sang duta malapit sa suba. Luyad sang mag-asawa nga Rowena kag Junior ang matahum nga talan-awon sa amo nga suba. Daw sa laragway ini sang isa ka mountain resort nga makita sa mga travel brochures. Amo nga mas ginpakamaayo nila nga magtukod sa ubos-ubos nga bahin.

Nagpaandam ang lalaki sa bayaw nga mabaskog ang amo nga bagyo kag posibli nga magtaas ang tubi sa suba. Pananglitan gid man, gintudluan sini ang babaye nga mag-evacuate sa balay nanday Nay Melba nga yara sa mas mataas nga bahin sa tabuk sang dalan. Daku kag mapag-on ang amo nga balay nga human sa semento kag dumaan nga kahoy. Ang daku nga

balay nga nangin puluy-an sang mag-utud humalin pa sang ginbun-ag ang mga ini sa amo man mismo nga balay.

Nagpasalig si Rowena nga tumanon ang gintugyan sang bayaw bangud mas nakahangup ang lalaki sang katalagman nga dala sang bagyo nga palaabuton. Kon si Junior abi ang istoryahon ni Enting, basi kon magbaisay pa sila. Kon kaisa, indi na man abi makahangup sa manghod ang magulang.

Sang makahapit si Enting sa ila ni Nay Melba agud paandaman man ang tigulang kag ang duha ka mga tiya nga pareho nagapuyo man sa amo nga balay, ginhawiran pa ang lalaki sang iloy nga indi lang anay mag-duty bangud may bagyo.

“Toto, abi indi ka nalang anay mag-report sa opisina ninyo kay daw ka delikado gid sang bagyo.”

“Nay, amo gani ni ang mga panahon nga naka-red alert kami. Subong kami mas ginapa-duty kay may emergency.” Yuhum-yuhum pa sang lalaki.

“Ay ambot Toto ah, ginakulbaan abi ako. Siling to sa balita amo ni kuno ang pinakamabaskog nga bagyo sunud kay Yolanda.” Puno sang kabalaka ang mga mata sang tigulang.

“Kalma lang bala, Nay. Sobra pa na di ya gani ang gina-agyan namon kon mabagyohan kami sa dagat. Nay, sobra naman na ya ang sa balita. Indi gid man ni pareho ka kusog sa Yolanda ang Odette ah. Syempre maayo man nga mag-andam pero indi lang magpatama sang kulba bala Nay. Basi ma-heart attack ka pa na ya imo.” Gin-agbayan pa sang lalaki ang iloy agud nga palugpayon sa ginabatyang sini nga kakulba.

“Ang mga kabataan pasayloha nalang ninyo abi diri sa balay. Daw indi ako mahim-us Enting a.” Paapas pa sang tigulang.

“Huo, Nay. Gin-instructionan ko na to sila nga kon ano gid man karon, ma-evacuate diri sa inyo kay mas nataasan ya diri. Ginhambalan ko na to si Rowena nga masaylo man diri kon daw magtaas gid ang tubi.” Paathag ni Enting samtang nagahimus na sa paglakat.

“Nay, ikaw nalang da hambal kay Junior nga mag-evacuate diri kay indi na magpati sa akon. Malakat na ko, Nay.” Dugang pa sang lalaki antes ini magsaka sa iya motor nga gina-service padulong sa opisina.

Isa ka oras matapus magbiya si Enting, nagsugud na sa pagbobo ang mamonog nga ulan. Daw sa akig gid ang langit sa kadamol sang pagbunok sini. Maayo nalang nga wala sang hangin nga nagayasyas.

Pag-abut na sang kasisidmon, namutikan na ang pagtaas sang tubi sa suba malapit sa balay nanday Junior. Naga-alignat man ang mag-asawa pero wala pa gihapon ang mga ini nagpamat-ud nga mag-evacuate na. Nagakanay lang sing makadali ang pagwaswas sang ulan, pero pagabawion man sini sang mas mamonog nga pagbobo tubtub nga maghagan-hagan naman liwat.

Makaligad ang halus pila ka oras nga pagbokbok sang ulan, amat-amat ini nga nagkanay apang ginbuslan sang nagahagunus nga hangin. Nagatulapok ang pagyasyas sang ulan kag hangin nga daw sa nagabinangigay sa kahawaan. Makakulugmat ang amo nga pagmadlus bangud daw sa nagasagrit ini kag hinali nga magadangas sa kadutaan. Nagpabilin ang ini nga kahimtangan sang palibut tubtub nga hinali nga nadula ang kuryente. Kadungan sing pagdulum sang mga pamalay ang pagkalatumba sang mga kahoy nga mahuyang ang panggamut.

Diri na kag nagpamat-ud sanday Junior kag Rowena nga dal-on na sa daku nga balay ang mga kabataan kag iban nga gamit nga ginhandanda na nga daan ni Rowena suno sa panugyan sang bayaw nga si Enting. Pagwa nila sa balay, ginsugata sila sang mamadlus nga hangin kag nagalinupad nga sanga kag dahon sang mga kahoy. Magapabilin pa kuntani si Junior agud bantayan ang padayon nga pagsaka sang tubi sa suba kag hibaluon kon bala dapat na sini nga litonon ang mga hinuptanan nga mga baboy. Pero nagpamilit si Rowena nga didto lang sila anay sa daku nga balay kay makita man sa gihapon ang kahimtangan sang suba gikan didto sa bintana nanday Nay Melba.

Sa daku nga balay, nagtililipon sa salas ang duha ka tiya kag iloy ni Junior, ang tatlo ka mga kabataan kag ang asawa sini nga si Rowena. Ginasad-ing nila sa giha sang bintanan ang sitwasyon sang suba nga amat-amat man nga nagataas ang tubi palapit sa tangkal sang mga baboy.

Sa balay nanday Enting, sirado ang mga bintana kag pwerta bangud nagpaandam na nga daan ang lalaki nga indi gid magpalapit sa crystal nga bintana ang mag-iloy sini. Posibli ini nga magkalabuka dala sang makusog nga hangin kag mahimu nga makahalit ukon makapilas sa ila.

Bangud sa tuman nga pagkabalaka sa nabilin nga mag-iloy ni Enting, ginsugo ni Nay Melba si Junior nga sugaton nalang kanday Selena kag ang anak sini agud tingub sila nga magpatupling sa daku nga balay. Bisan malayo matuod sa suba ang balay nanday ni Enting, pero sa gihapon, yara sa mas nanubuan nga bahin ang amo nga balay kag mahimu malab-ut sang pagtaas sang tubi. Ang balay nga daku gid lang ang yara sa mas nataaasan nga bahin.

“Diin si Manong Enting, Nay haw? Ginbayaan n’ya da ang bata kag asawa n’ya sa ila nga balay?” Panghusisa ni Junior sa iloy.

“Wala, nag-duty to ang magulang mo sa rescue. Kadtu-i to anay kanday Selena kay ikaw lang gid ang lalaki nga ari diri kag makatabang. Pasayloha sila diri.” Sugo pa ni Nay Melba.

Wala na nagsabat pa si Junior. Nagtindog ini kag nagpangita sang sarang masuksuk nga raincoat kag nagdala man sang extra nga payong.

Bisan nga may pagsinungguranay sa tunga nanday Junior kag Enting lakip na ang asawa sini nga si Selena, indi man mabatas ni Junior nga pabay-an sa katalagman ang bayaw kag hinablos sini.

Sa pagdalum sang gab-i, labi pa gid nga nagbaskog ang hagnus sang hangin. Madamu na sang mga kakahoyan kag mga poste ang nagkalatumba sa dalan. Kag daw hinali nga ginkulbaan si Junior bangud mabatian na sini sa iya nahamtangan ang dalodo sang tubi sa suba sang Hilabangan. Buot silingon daku na gid ang baha kag mataas na ang tubi.

Dali-dali ni Junior nga ginsulay ang yasyas sang mabaskog nga hangin padulong sa balay nanday Enting.

Indi mabatian nanday Selena ang singgitan ni Junior bangud tuman ka kusog sang hangin kag sang mamonog nga ulan. Ginlibut pa sang lalaki ang likod sang balay pero sirado ang tanan nga bintana kag pwertahan.

Mationtion, nagsid-ing si Selena sa ginbukas sini nga bahin sang sliding window. Nagahilibion ini kag nagakurog-kurog sa kakulba. Yara sa likod sini ang bata kag naga-uyat sa sidsid sang bayo ka iloy.

“Gwa kamo dira kag magsaylo kanday Nanay kay nagataas na ang tubi.” Singgit ni Junior sa babaye.

Halus indi pa mabatian sang maayo ni Selena kon ano ang ginhambal ni Junior bangud nagayasyas ang hangin pasulud sa giha sang bintana nga gin-abrihan sang babaye. Sang nahangpan na ni Selena, dali-dali sini nga ginsabnit ang bata kag ginbuksan ang pwertahan sang balay.

Ginkalumbutan ni Junior sang dala sini nga raincoat ang mag-iloy sang magulang samtang nga ginatabuk nila ang hagnus sang ulan kag hangin. Likum sa ihibalo nila tanan sadto nga mga tinion, yara na nagapalapit ang mata sang bagyo sa bahin sang probinsya kon sa diin nahamtang ang barangay nanday Junior. Sa alipokpokan gid sang pagwaswas sang bagyong Odette sa Nabagatnan nga bahin sang probinsya ang pag-evacuate sang magbayaw.

Luwason nga nakaliton sanday Selena sa daku nga balay, apang ang baboyan nanday Junior daw malab-ut na gid sang tubi. Nagpamat-ud ang lalaki nga liwat nga magwa agud luwason ang mga hinuptionan sini nga mga baboy, apang ginpunggan ini sang asawa kag iloy.

Makaligad ang tunga sa oras, hinali lang nga nagkanay na ang palibut. May nagpatunga nga makalilisang nga kalinong. Kalinong nga daw may ginatago nga kalautan. Apang ini ang tion nga ginahulat ni Junior agud nga madalikyot sini nga masagup ang mga hinuptionan nga baboy.

Dali-dali nga nagwa si Junior sa daku nga balay kag gin-usoy ang alagyan pabalik sa ila kaugalingon nga puluy-an. Mabaskog sa gihapon ang sulug sang suba kag daw nagapamahog ini nga magalambut sa tangkal sang mga baboy.

Ginpanghigtan ni Junior ang mga gulugagmay nga mga baboy kag ginlitan sa daku nga balay. Gingaid sini ang mga baboy sa mga haligi sang palayas sa likod sang balay nga nagaserbi nga lalabhan kag lulutuan. Liwat nga ginbalik ni Junior ang iban pa nga mga hinuptionan.

Mabudlay pasakaon sa naibabaw nga bahin ang mga duludalagko na nga mga baboy bangud nagapanginpadlus ang mga ini.

Wala pa nakalab-ut sa katunga sang mga hinuptanan nga yara sa mga tangkal ang nasaylo ni Junior sang liwat naman nga nagsugud ang mamadlus ang hangin. Nagahagunghung ang huni sini nga daw sa akig sa kay Junior sa pagdalikyat sang lalaki agud sagupon ang mga baboy sa kamut sang unus. Samtang ginapwersa ni Junior ang baboy nga mag-upud sa iya pasaka sa diotay nga taklaron gikan sa tangkal, ginabungkaan man siya sang haganas sang hangin.

Matapus nga matakklad ang amo nga baboy kag magaid na ini, liwat nga nagbalik si Junior sa tangkal kag ginbana-bana kon masarangan pa sini nga ipasaka ang daku-daku nga baboy. Ini ang ginapat-inan sini nga mangin masunud nga nayon sang iya baboyan kag pila nalang ka bulan, mahimu na ini nga magpatakal. Sa pinsar ni Junior, kanugon kon indi ini masagup.

Ginbug-os sini ang hunahuna kag liwat nga ginsulay ang mamonog nga bobo sang ulan kag hagnus sang hangin. Yara na sa salug sang tangkal ang tubi baha kag tuman kadasig ang pagsaka sini. Ang iban nga mga baboy nagatinurawik na bangud nalab-ot na sang tubi ang ila nga mga tangkal.

Gindapuan sang kalooy si Junior bangud daw sa nagapangayo sang tabang ang amo nga mga baboy agud luwason. Wala gid sang mahimu ang lalaki bangud tuman na kabaskog ang sulug sang tubi nga nagasulud sa daku nga tangkal gikan sa naga-awas nga suba. Isa lang ang masarangan sini nga luwason kag ini karon ang ginatinguhaan niya nga mapasaka sa diotay nga taklaron. Bangud sa mabaskog nga ulan kag hagnunghung sang hangin, nagapalak ang amo nga baboy kag nagapanginpadlus, bagay nga nagahatag pa sang kabudlayan sa kay Junior.

Tigayon lang sini nga mapasaka sang mga apat ka metro ang amo nga baboy sang makita sini nga amat-amat nga nawasdak ang atop sang tangkal sa ubos. Mabatian pa ni Junior ang pagturawik sang mga hinuptionan nga baboy samtang gina-anod ang mga ini sang tubi-baha.

Nagasamu sa tupa sang ulan sa guya sini ang mga luha ni Junior sa kaluoy sa mga hinuptionan kag sa pagkanugon sang tinuig sini nga pinangabudlayan. Dugang pa sa ginabatyag sang lalaki ang kabudlayan sa pagpwera pasaka sa amo nga baboy nga sadto nga mga tion, ginalikupan man sang kakugmat sa nagakalatabu sa palibut.

Nadanlog kag nakahigda sa mahanlug nga duta ang lalaki. Wala ini nakabangon gilayon bangud sa tuman nga kakapoy kag sa nabatyagan sini nga pagkanugon sa na-anod nga palangabuhian.

Sa daku nga balay, liwat na nga nagawaswas sang dala nga hangin ang bagyo sang maka-abut si Enting. upud ini sa rescue unit nga naga-rounds sa mga na-trap nga mga pumuluyo kag sa iban pa nga dapat nga i-evacuate. Nagpamat-ud ini nga magsipak anay sa grupo agud lantawon ang kahimtangan sang iya nga panimalay.

Sa ila monitoring, nagtaas na ang tubi sa mga suba nga nagapalibut sa ila ciudad kag isa na diri ang suba sang Hilabangan nga nagalabay malapit sa barangay nanday Enting. Madamu na sila sang ginpang-evacuate bangud sa malapnagon na nga pagbaha.

Sang maka-abut si Enting sa ila lugar, dali-dali sini nga ginkaduan ang ila nga balay apang wala na didto ang asawa kag anak. Sunud sini nga gintultul ang balay sang iloy kon sa diin naabtan sini ang mga katiyaan, si Selena kag ang asawa ni Junior upud ang mga kabataan. Nagapinunsok sila tanan sa sala bangud amo lang didto ang bahin sang balay nga hilway sa katalagman sang hangin kag ambi sang ulan.

Ginpahibalo ni Rowena ang bayaw nga si Junior ato pa sa ila tungud nagbalik ini agud luwason ang mga hinuptanan nga mga baboy. Nahangawa si Enting bangud tuman na ka baskog ang sulug sang tubi sang suba kag nag-awas naman sa mga kabalayan nga nanubuan ang baha.

Gilayon nga ginkuha ni Enting ang flashlight sini kag nagdala sang lubid. Gin-usoy man sini ang bahin padulong sa balay nanday Junior.

Halus daw ginalabugay sang ulan kag hangin ang palibut. Nagasamu ang indi na mahangpan nga mga nagalinupad nga bahin sang mga balay, sanga kag dahon sang mga kahoy, pati na ang ulan nga daw ginalampus sa kakusog sang pagtupa.

Gikan sa nahamtangan ni Enting, makita sini nga daw sa daku nga anaw ang palibut. Pila na gid lang ka mga kahoy kay balay ang makita pa ang hagbong sa unhan sa tunga sang pagmadlus sang hangin, pagyasyas sang ulan, kag pagsakup na sang baha.

Gintoon ni Enting ang flashlight sa bahin sang balay nanday Junior. Wala ini sang may nakita nga nagagiho. Yara na sa salug sang amo nga balay ang tubi-baha kag amat-amat pa nga nagasaka. Gintoon ni Enting sang siga sang flashlight ang tangkal sang mga baboy. Wala na ini sa nahamtangan sini.

Kinulbaan si Enting bangud posibli nga naanod ang tangkal kag pati ang utud sini nadala didto. Gindali-dali sini nga palapitan ang bahin sang amo nga lugar kag nakita sini ang baboy nga nagabatang sa tunga sang nagawaswas nga ulan kag sa tuman nga kakapoy. Sa luyo sini nagahigda man ang bulit sang lunang kag basa ang bug-os nga lawas nga si Junior. Nagahapuhapu ini kag nagapiyong ang mata nga daw sa napukan nga soldado sa giyera. Laragway ini sang isa ka nag-ampo na kag nagpaanod nalang sa nagakatabu nga unos.

Daku nga kaluoy sa manghod ang ginbatyag sang magulang. Nakita sini ang panikasug sang manghod nga maluwas ang mga hinuportanan bangud kahibalo si Enting nga para kay Junior, ang mga hinuportanan sini ang simbolo nga gina-uyatan sang manghod nga may nahimu man ini nga mapuslanon kag sarang mapabugal sang pamilya. Ini ang nagkawas sa mga bibig ni Junior sadto sang isa ka higayon nga nagabaisay sila nga mag-utud.

Liwat nga na-aningal ni Enting ang sabat sang utud sang ginsaway sini sadto ang manghod tungud sa tuman ka gahud sang mga hinuportanan sini nga mga baboy ilabi na kon kaagahon.

“Ano ang gusto mo matabu Nong Enting? Nga untaton ko ni ang baboyan ko? Amo nalang gani ini ang gina-uyatan ko nga sarang ko man mapabugal sa kaugalingon ko, pauntaton mo pa?”

Wala na mapunggan ni Enting ang pagtulo sang iya nga mga luha samtang ginatulok ang bulit sang lunang nga manghod nga ginawaswasan sang ulan kag hangin nga nagabunal man sa tanan nga yara sa palibut.

Ginpalapitan sini ang nagahigda kag nagapiyong nga utud kag ginhagdo sa abaga.

“Bangon Junior, bangon. Luwason naton ang baboy mo kay malapit nalang ang baha.”
Paisug sang magulang.

Didto kag nakamuklat si Junior kag nakita ang basa man sang ulan nga magulang.

“Nong Enting!?” Mabatyagan ni Enting ang kapaslawan sa tingug sang utud. Daw liwat nga nakita ni Enting ang dagway sang bata nga si Junior nga nagapanugid sa magulang sa tagasa ka gina-away ini sadto sa eskwelahan.

“Bangon kay buligan ta ka tulod agud nga mapasaka naton ang baboy n’yo.”

Hingalit nga nagbangon si Junior kag ginbutong ang baboy agud nga magtindog ini. Gintulod naman ni Enting ang nabudlayan pa sa pagsaka nga sapat sa lunangon nga alagyan.

Sa tunga sang mabunok nga ulan kag mamadlus nga hangin, makita ang duha ka mag-utud nga nagabuligay pasaka sang daku nga baboy sa tuman ka danlog nga alagyan. Likom sa ihibalo sang isa kag isa nga pareho sila nga ginatago sa pagwaswas sang dalimuos ang mga luha nga naga-ilig sa ila nga mga mata.

Ang isa, luha sang kaluoy sang magulang sa manghod sini nga ginapilit pamatud-an ang kaugalingon kag ang isa ka pares sang mga mata, nagaluha bangud sa napamatud-an nga indi man ini sarang mabatas sang utud nga sadto ginakabig niya nga kaaway.

Nakalampuwas gid lang ang mag-utud nga Enting kag Junior sa mapiot nga bahin sang alagyan sang mag-ampo sa asud-asud nga hagnus sang hangin ang gamut sang daku nga puno sang paho. Napukan ini nga daw sa naga-ugyon man sa mga napukan nga kalain sang buot kag aligotgot nga nagpatunga sa duha ka mag-utud sa sulud na sang malawig nga panahon. Pareho nga nakatuluk ang mag-utod sa anay mataas kag daku nga puno sang paho, nga karon, laragway nalang sang daan sini nga kadampug.

KATAPUSAN

PS. Ang Southern Negros ang isa sa mga natam-an nga lugar sa Visayas sang magwaswas ang Bagyong Odette sa Pilipinas sadtong Desyembre 15 tubtub 17, sang tuig 2021. Madamu nga

palangabuhian ang nagkaladula, ginatus ka linibo nga mga hinuptanan nga kasapatan ang nagkalapapas, kag linibo ka mga pamilya ang nawad-an sang puluy-an.